

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ТА
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ПРАВОВИЙ РЕЖИМ БІЖЕНЦІВ ТА МІГРАНТІВ В ЄВРОПІ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА КРАЇН ЄС**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 10-481 група
Спеціальності: 293 Міжнародне право
Освітньо-професійної програми «Міжнародне право»
Литвинова Катерина Геннадіївна

Керівник к.ю.н., доц. **Гладенко О.М.**

Рецензент д.ю.н., доцент **Кронівець Т.М.**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄС	6
1.1. Генезис розвитку міграційної політики ЄС.....	6
1.2. Загальна характеристика особливості міграційної політики в країнах ЄС.....	11
1.3. Правове регулювання правового режиму біженців та мігрантів в Європі.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПІ	25
2.1. Повноваження та компетенція суб'єктів формування міграційної політики в країнах ЄС.....	25
2.2. Захист кордонів та запобігання нелегальній міграції.....	28
2.3. Перспективи розвитку правового режиму біженців та мігрантів в Європі.....	40
ВИСНОВКИ	4
3	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	53
Додаток А . Причини виникнення міграції	
Додаток Б . Суб'єкти формування міграційної політики в країнах ЄС	
Додаток В . Статистика міграції	

ВСТУП

Актуальність теми. З урахуванням сучасної геополітичної ситуації, зокрема в Україні, обрана тема набуває важливості для розуміння та оцінки ефективності правових механізмів у сфері міграції в Європейському Союзі (далі – ЄС).

Проведення порівняльного аналізу законодавства країн ЄС є ключовим аспектом дослідження, оскільки воно дозволяє виявити спільні та відмінні риси у підходах до регулювання статусу біженців та мігрантів. Зосереджений погляд на схожі та відмінні аспекти правового режиму може сприяти в розробці рекомендацій та поліпшенні існуючих механізмів для забезпечення адекватного захисту прав осіб, що потребують тимчасового чи постійного притулку.

На сьогодні приділена особлива увага до біженців з України, які переселяються через повномасштабне вторгнення РФ на українську територію, надає дослідженню практичний контекст та можливість оцінки ефективності застосування правових норм у конкретних ситуаціях. У свою чергу це важливо для розуміння, як системи законодавства, що регулюють масові міграції в умовах кризи, так як поліпшення захисту та підтримки постраждалих осіб.

Узагальнюючи, дослідження обраної теми не лише розкриває актуальні аспекти правового режиму біженців та мігрантів в Європі, але і вносить вагомий внесок у розробку рекомендацій для подальшого вдосконалення системи правового захисту в умовах сучасних геополітичних викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано в контексті наукових досліджень відповідно до Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. (затверджено Постановою загальних борів НАПрН України від 26.03.21 р. від 12-21), тематики науково-дослідної роботи кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права Херсонського державного університету «Теоретичні та

практичні проблеми розвитку окремих галузей права» (номер державної реєстрації – 0124U002381). Тему кваліфікаційної роботи затверджено Вченою радою Херсонського державного університету (наказ №199-Д/200-Д від 05.04.2024 р.).

Мета і завдання дослідження.

Метою дослідження є детальний аналіз ключових аспектів правового контексту, регулюючого статус та захист осіб, що перетинають кордони та шукають притулок у країнах Європейського Союзу.

Відповідно до поставленої мети можна запропонувати наступні **завдання:**

- дослідити теоретико-методологічну основу дослідження міграційної політики країн ЄС;
- здійснити аналіз міграційної політики в Європі.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері правового регулювання міграційної політики Європейського Союзу.

Предметом дослідження виступає правовий режим біженців та мігрантів в Європі: порівняльний аналіз законодавства країн ЄС.

Методи дослідження включають теоретичний аналіз та синтез, який дозволяє розглянути основні концепції і теорії, що становлять основу законодавства, що регулює міграційні процеси. Застосування методу порівняння допомагає визначити схожість та відмінність у законодавстві країн ЄС, зокрема їх ефективність та можливі проблеми. Графічний та табличний методи сприяють візуалізації даних, полегшуючи зрозуміння порівняльного аналізу. Економіко-статистичний аналіз розкриває економічний вплив міграції та її розміри у країнах Європейського Союзу. Логічний та системний аналіз сприяють розумінню взаємозв'язків між різними аспектами законодавства та їх впливом на життя біженців та мігрантів. У ході написання дипломної роботи також проводиться аналіз поставленого завдання з використанням загальнонаукових методів.

Практичне значення одержаних результатів виявляється у їхньому важливому внеску у розумінні та вдосконаленні сучасної системи правового регулювання міграції в європейському контексті. Отримані результати мають практичний характер і можуть слугувати основою для конкретних заходів та політичних рішень.

Перш за все, порівняльний аналіз законодавства країн ЄС дозволяє визначити найкращі практики та недоліки у регулюванні статусу та прав біженців та мігрантів. Що у свою чергу слугувало основою для розробки рекомендацій та стратегій, спрямованих на створення більш консистентної, ефективної та гуманної системи правового захисту в Європі.

Додатково, отримані результати можуть бути використані для підготовки пропозицій щодо удосконалення та гармонізації законодавчих рамок міграції в рамках Європейського Союзу. Зазначене може сприяти створенню єдиної системи, яка ефективно реагує на виклики міграції та забезпечує однаковий стандарт правового захисту для всіх країн-членів.

Крім того, отримані результати можуть стати корисними для міжнародних та громадських організацій, що займаються питаннями прав людини та міграції. Їх можна використовувати для формулювання рекомендацій та стратегій, спрямованих на поліпшення міжнародного співробітництва та захист прав мігрантів у всіх сферах їхнього життя.

Узагальнюючи, отримані результати дослідження надають практичне значення для формування політичних та правових рішень, спрямованих на створення більш справедливої, гуманної та ефективної системи захисту прав біженців та мігрантів в Європі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були представлені на VIII Щорічній студентській науково-практичній конференції факультету бізнесу і права ХДУ, тема заходу: «Сучасна економіка та право: проблеми та перспективи розвитку», організованому Херсонським державним університетом (29 березня 2024 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки кваліфікаційної роботи знайшли відображення в наступних публікаціях: Литвинова К.Г. «Запобігання нелегальній міграції в Європейському регіоні». Матеріали VIII Щорічної студентської науково-практичної конференції факультету бізнесу і права ХДУ. м. Івано – Франківськ, 29 березня 2024 року (готується до друку).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який нараховує 59 найменувань. Робота містить 2 таблиці, 3 рисунки. Загальний обсяг роботи 54 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄС

1.1. Генезис розвитку міграційної політики ЄС

Питання міграції населення стали актуальні для суспільства з появою цивілізації, так як у свою чергу, розвиток цивілізації супроводжувалося міграційними процесами. Поява мігрантів створювало різного роду проблеми, у результаті виникла потреба у регулюванні міграції та вироблення правових і етичних норм, що сприяють асиміляції іноземців чи їх відокремленню. Вже в середині другого тисячоліття до нашої ери в договорах між правителями держав, що розвиваються на Близькому Сході, можна знайти положення про захист біженців, які прибули з інших держав. Про «притулок» йдеться у книгах Старого Завіту, перші п'ять з яких, за переказами, були написані в XIII столітті до н. Мойсеєм [1, с. 70-71].

Інститут притулку отримав свій розвиток у Стародавній Греції, в якій існували певні місця, де знаходили притулок її мешканці, які рятувалися від переслідування за свої релігійні погляди. Одним з перших, хто ввів поняття «чужоземці», «переселенці» і дав їхню кваліфікацію був давньогрецький філософ Платон.

У Новому Завіті в Євангелії від Матвія немовля Христос і його сім'я виступають як біженці, що знайшли притулок в Єгипті, поки обставини, смерть царя Ірода, який становив загрозу для життя немовляти, не дозволяли їм повернутися на батьківщину, в землю Ізраїлеву. Імператор Юстиніан у VI столітті н.е., передбачаючи сучасне право притулку, визнав у римському законодавстві певні місця для християн, де вони могли уникнути переслідування влади. Це право не поширювалося на осіб, винних у скоєнні тяжких злочинів.

У VIII – IX століттях через руйнівні напади вікінгів на Британію близько 40 000 місцевих мешканців втекли до Франції. Перший хрестовий похід (1096 – 1099 роки) викликав масову міграцію мусульман зі "святих місць", захоплених лицарями. Понад півмільйона арабів і турків стали біженцями [1, с. 73-76].

Справжня масова міграція почалася у першій половині XIII століття, коли монгольські орди, поширюючи смерть і руйнування, пройшли від Тихого океану до Середземного моря. Сотні тисяч китайців, арабів, русів, персів, поляків, угорців втікали до сусідніх країн, намагаючись врятуватися від цієї страшної навали. Проте хвилі біженців у середньовіччі спричинялися також війнами. Тисячі людей у Європі та Азії втікали від частих епідемій чуми. У середні віки надання притулку гуртувалося на християнських принципах людинолюбства. У міру зростання впливу монархії право надання притулку все більшою мірою ставало прерогативою держави, а водночас відповідно зменшувалася недоторканність внутрішнього притулку у святих місцях [1, с. 78].

У XVI – XVII ст. Європа стає центром релігійних війн між протестантами та католиками. І ці війни стають причиною появи перших релігійних біженців. Скасування в 1685 р. Нантських Вердиктів, що змусила 250 тисяч французьких протестантів (гугенотів) втекти з країни, започаткувала виникнення сучасної традиції надання притулку в Європі.

Французька буржуазна революція 1789 р. виявила нову категорію біженців – політичних. Хоча перша письмова згадка терміну «право на притулок» зустрічається вже в 1725 р., притулок продовжує розглядатися до початку XX ст. швидше як прерогатива суверенітету, ніж право особи на захист. У розвиток ідей античних вчених, французький філософ Шарль Монтеск'є обґрунтував важливість законодавчого регулювання статусу осіб, які вимушено залишають батьківщину. Звертався до цієї проблеми та І. Кант, який зазначав, що громадянин має право еміграції; бо держава не могла б утримати її як свою власність.

Вільна міграція населення та лояльне ставлення до біженців стали причиною того, що серед місцевого населення країн, куди прибували мігранти, стало зростати невдоволення. Уряди країн вже не могли дозволити мігрантам безперешкодно перебувати на постійне місце проживання. Багато держав стали відмовляти у наданні притулку. У результаті загальної зацікавленості європейських та інших держав у вирішенні проблеми біженців почалося становлення міжнародного нормативно-правового та організаційно-правового механізму захисту біженців.

Початком нової епохи у дослідженні проблем вимушеної міграції можна по праву вважати ХХ століття. Дві світові війни стали джерелом величезної кількості біженців. Були потрібні якісно нові заходи для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому.

Слід запропонувати періоди розвитку законодавства про біженців розділити (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Періоди розвитку законодавства про біженців

Етап	Період	Характеристика
1	2	3
I	з 1914 по 1938 рр.	період становлення, де формувалися основні поняття та принципи
II	з 1938 по 1951 рр.	період розвитку, який співпав із початком Другої світової війни та закінчився прийняттям Конвенції 1951 р. Період появи Організації Об'єднаних Націй та основного, на сьогоднішній день, міжнародного акту про статус біженців – Конвенції 1951 р.
III	з 1951 р. по теперішній час	сучасний, який характеризується постійними змінами та доповненнями у законодавстві у сфері вимушеної міграції

Джерело: [2, с. 39-40]

Перша світова війна сприяла небувалому сплеску проблеми біженців. У умовах зусилля світового співтовариства по великому рахунку мали зводитися до впливу держави з метою створення умов для репатріації біженців, їх переселення до інших країн з урахуванням встановлення відповідних

міжнародно-правових зобов'язань. Генератором перших всеосяжних зусиль з правового регулювання проблеми біженців повинна була стати Ліга Націй.

Значним кроком у напрямі поліпшення правового регулювання проблеми слід вважати внесення поправок і доповнень до документа про посвідчення особи біженців, здійснене в рамках конференції з проблем біженців, що відбулася 12 травня 1926 р. у Женеві [2, с. 64].

Отже, біженцем вважалася особа, яка не користувалася захистом свого уряду та не набула іншого громадянства. Вираз «відсутність захисту свого уряду» яке було включено у визначення 1926 р., вказує на насильство або переслідування особи зі сторони власного уряду, через які вона змушена шукати притулок.

Ліга Націй 28 жовтня 1933 р. прийняла Конвенцію про міжнародний статус біженців.

У подальшій міжнародно-правовій практиці критерії встановлення біженців поступово розширювалися.

10 лютого 1938 р. була прийнята Конвенція про статус біженців, що прибували з Німеччини. Відповідно до цієї Конвенції, біженцями визнавалися німці чи колишні німці, які залишилися без захисту свого походження [3, с. 75].

Таким чином, можна говорити про те, що міжнародні акти, прийняті в період між двома світовими війнами, являли собою безпрецедентний акт міжнародного співтовариства з виробництва єдиної міжнародної системи захисту біженців.

У період із 1938 по 1950 рр. відбулися серйозні зміни у відношенні держав до біженців. Так відбувся перехід від групового підходу до індивідуального. Біженцями починають вважати осіб, які намагаються втекти від несправедливості в державі свого походження. Це особи, які не довіряють владі, яка зробила їх проживання в країні походження неможливим або нетерпимим, і шукає можливість розпочати нове життя за кордоном.

Нездатність у запобіганні Другій світовій війні стала вирішальним фактором для ліквідації Ліги Націй.

ООН стала новим міжнародним органом, який проголосив, що міжнародний захист біженців є гострою проблемою для світової спільноти.

Відповідно до постанови Генеральної Асамблеї ООН, у 1947 р. було створено нову міжнародну організацію у справах біженців – Міжнародна організація у справах біженців (далі – МОБ). У сферу діяльності МОБ потрапили, по-перше, біженці, які добровільно покинули свої країни і були жертвами нацистського чи фашистського режиму та по-друге – переміщені особи, які були насильно вивезені для примусової праці або були вислані з країни свого громадянства чи колишнього, звичайного місця проживання.

Термін «біженці» застосовується до тих, хто зазнав пряме силове «виштовхування» та не мав навіть часу для ухвалення рішення про міграцію, до «вимушених переселенців» вона відносить тих, хто вже реально зазнав дії факторів або боїться їх зазнати; вони виїжджають не за таких екстремальних обставин, як біженці, мають можливість підготувати свій переїзд [3, с. 76-77].

Досліджуючи проблему вимушеної міграції населення слід запропонувати розділити мігрантів на чотири групи:

- 1) біженці;
- 2) «реальні вимушені мігранти»;
- 3) «вимушені мігранти страху»;
- 4) «переселенці» [3, с. 78].

Членами першої групи є представники найбільш жорсткої форми вимушеної міграції, пов'язаної, як правило, із застосуванням насильства в моменти екстремального посилення дії факторів, що виштовхують. Як правило, це люди, які виїжджають без майна, часто навіть без грошей та документів, які практично нічого не знають про місце імміграції, наявність там роботи та житла, часто ними є жертви міжнаціональних сутичок.

Представники другої групи, по-перше, люди, які зазнали на собі наслідків загострення міжнаціональних відносин у формі дискримінацій,

образ та загроз з боку осіб корінної національності; по-друге, люди, які зазнали різкого погіршення свого здоров'я або членів сім'ї або смерть близьких родичів від хвороб, пов'язаних з екологічними умовами, а також молоді подружні пари, які через радіацію не могли мати дітей. До останніх належать вимушені мігранти із зони аварії на Чорнобильській АЕС.

Третю групу представляють люди, добровільно, з міркувань власної безпеки, що залишили квартиру чи будинок, престижну роботу, теплий клімат та пов'язані з ним переваги, що змінили це на життя без громадянства, постійного житла, змушені йти на погіршення житлових умов, відсутність побутових зручностей, роботу нижчої кваліфікації або за фахом [4, с. 103].

Представниками четвертої групи є люди, які мігрували зовсім недавно і перебувають на початковій стадії адаптації, а також значні труднощі, пов'язані з переселенням. Їхня мотивація інша, ніж у попередніх груп – домінують притягуючі, а не відштовхуючі фактори. До того ж у місцях переселення вони набувають значної підтримки, мають можливість вивезти майно, продати або обміняти житло.

1.2. Загальна характеристика особливості міграційної політики в країнах ЄС

Розглянувши історичні передумови виникнення міграційного руху слід розглянути особливості міграційної політики на сучасному рівні. Міграція виникає з різноманітних причин, але їх можна класифікувати на такі групи (табл. 1.2) [5, с. 661].

На сьогодні немає єдиної форми міграції, тому неможливе й її єдине регулювання. На національному рівні країни реагують на хвилі міграції по-різному.

Причини виникнення міграції (інформація відображена у додатку А.
 “Причини виникнення міграції. Таблиця 1.2”).

Відсутність кордонів усередині ЄС потребує єдиної міграційної політики контролю на зовнішніх кордонах. ЄС послідовно, починаючи з Маастрихтського договору 1993 р. до Лісабонського договору 2009 р., вводив норми міграційної політики та політики щодо біженців ЄС. Ключовим етапом у формуванні правового регулювання міграційних процесів у Європейському Союзі стало укладення Договору про створення Європейського Союзу (Маастрихтської угоди). Згідно з положеннями цього договору, кожен громадянин держави-члена автоматично стає громадянином ЄС, що надає йому можливість вільно переміщатися та обирати місце проживання на всій території Європейського Союзу [6, с. 291].

Міграційна політика складається із трьох основних елементів: еміграційного, імміграційного та інтеграційного, в межах яких формулюють окремі цілі, формують інструменти та основні моделі. Відповідно до чинних нормативно-правових актів та міграційної політики ЄС, основними напрямками імміграційної політики ЄС є:

- зменшення стимулів для нелегальної імміграції;
- управління кордонами – порятунок життя та охорона зовнішніх кордонів;
- розробка посиленої спільної політики надання притулку;
- встановлення нової політики щодо регулярної імміграції, модернізація та перегляд системи «блакитної картки»;
- встановлення нових пріоритетів інтеграційної політики та оптимізація переваг міграційної політики для зацікавлених осіб та країн їх походження.

Важливо відзначити, що на даному етапі управління міграційними процесами було визначено як відносини, що представляють загальний інтерес і повинні вирішуватися на міжурядовому рівні. Міграцію визнано «третьою опорою» діяльності Європейського Союзу, що передбачає регулювання цього питання на внутрішньому рівні кожної держави. Більше того, у

Маастрихтській угоді відзначено, що ніщо не обмежує влади урядів у застосуванні заходів, які вони вважають за необхідні для контролю над імміграцією з третіх країн, запобігання злочинності та контрабанді [6, с. 293].

За наявної строкатості та різноманіття міграційної ситуації в Євросоюзі більшість його країн прагнуть формування таких методів міграційної політики, які змогли б ефективно впливати на легальну частину міграції, зберігаючи обмежувальні заходи для нелегального в'їзду. У цій сфері також наголошується на прагненні держав – членів ЄС до спрощення порядку та правил прийому наукових кадрів високої кваліфікації, що викличе надалі додаткові складнощі з їх адаптацією: робочі місця створюються з урахуванням потреб внутрішньої демографії, а мігранти в більшості випадків так і не отримують постійного посвідки на проживання (Green Card).

Наступним етапом у становленні європейського міграційного простору було укладення Шенгенських домовленостей у 1995 році. З усвідомленням можливих проблем, пов'язаних із неконтрольованим потоком мігрантів у майбутньому, вищим європейським керівництвом був прийнятий Амстердамський договір [7, с. 134]. Одним з ключових аспектів цього договору було положення, яке надавало ЄС повноваження приймати нормативні акти, обов'язкові для держав-членів у міграційній сфері. Лісабонський договір, ухвалений у 2007 році, відзначено розширенням повноважень інституцій ЄС у сфері міграційної політики [4, с. 27]. У 2008 році Європейська комісія провела аналіз ситуації в міграційній сфері ЄС та визначила основні принципи імміграційної політики: створення якісної та прозорої нормативної бази для забезпечення легальної імміграції; відповідність імміграції потребам ринку праці; взаємна довіра та справедливий розподіл обов'язків між державами-членами [8].

У країнах ЄС формуються спеціальні державні інституції, такі як німецьке Бюро з недискримінації у правах (Antidiskriminierungsstelle); французька Рада з питань рівності у правах та боротьбі проти дискримінації (Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Egalité); іспанська Вища

рада з імміграційної політики (Consejo Superior de Política de Inmigración) та італійська Комітет з міграції (Il Comitato Per La Migrazione).

Ефективна міграційна політика в країнах ЄС саме щодо адаптації та інтеграції мігрантів до корінного соціуму необхідна також для покращення внутрішньої демографічної ситуації на загальноєвропейському просторі. В даний час корінне населення більшості країн Євросоюзу є носієм одних і тих самих проблем: старіння і природне зменшення населення, відсутність динаміки народжуваності, що заповнює, а також відсутність висококваліфікованих кадрів для задоволення потреб ринку праці.

На сьогодні міграційна стратегія ЄС не відповідає актуальним викликам, пов'язаним із масовою міжнародною міграцією та зростанням потоків біженців. Згідно з думкою колишнього помічника Управління Верховного комісара ООН Мортена Лісборга, існуюча система надання притулку є дорогою, малоефективною та недостатньо адаптованою для вирішення майбутніх криз, пов'язаних із біженцями та мігрантами. Лісборг пропонує ЄС розглядати можливість того, щоб країни ЄС самостійно визначали кількість та категорії мігрантів, яких вони можуть прийняти, незалежно від міграційного тиску. Це передбачало б кінцеве відмовлення від поточної міграційної парадигми для будь-якого прибульця на територію держав ЄС. Мігранти отримували б юридично гарантовані права на проживання до прийняття рішення щодо їхнього статусу. Зазначається необхідність у прийнятті колективних та єдинообразних рішень, оскільки в разі розбіжностей ЄС не зможе ефективно впоратися із триваючою міграційною хвилею [9, с. 278-280].

У 2015 році Європейська комісія внесла пропозиції щодо удосконалення міграційної політики Європейського союзу. По-перше, було ухвалено рішення щодо зміцнення присутності ЄС у світі, що було втілено у Плані дій з протидії контрабанді мігрантів на період 2015–2020 років. План передбачав стимулювання правоохоронної та судової діяльності, вдосконалення процесу збору та обміну інформацією про мігрантів та підвищення співпраці з країнами, які не входять в ЄС, з метою протидії нелегальній міграції. Також

були внесені зміни до Шенгенського кодексу 2006 р. згідно з рішенням Європейської комісії від 15 березня 2017 р., введеною реформою, яка обов'язково встановлює регулярний контроль для всіх осіб, що перетинають кордони Європейського Союзу [10, с. 203-206].

Враховуючи зростаючу загрозу тероризму в ЄС, були прийняті нормативно-правові акти: Система інформації і авторизації поїздок в ЄС (ETIAS) і Система в'їзду-виїзду (EES). ETIAS, яка використовується для безвізових поїздок, призначена визначати, чи є іммігрант потенційною загрозою для ЄС в кожному конкретному випадку. Система в'їзду-виїзду має збирати відомості про в'їзд чи виїзд іммігрантів і стати інструментом, доступним для прикордонних служб ЄС [11б с. 160-178].

Важливим етапом міграційної політики ЄС стало впровадження Плану розвитку міграційної політики в червні 2016 року. План був націлений на забезпечення комплексного та координованого підходу до управління міграцією в ЄС і мав кілька ключових елементів. Слід відзначити зокрема посилене управління зовнішніми кордонами ЄС, посилену співпрацю з країнами походження та транзиту мігрантів, ефективнішу систему надання притулку, розширення шляхів легальної міграції та впровадження заходів проти нелегальної міграції. План також спрямований на вирішення питань інтеграції мігрантів в ЄС та політики повернення [12, с. 7-9].

Для підтримки реалізації цих заходів, ЄС виділив значні фінансові ресурси державам-членам та створив різні агентства, такі як Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів ЄС (Frontex), Європейський офіс підтримки притулку (EASO) та Департамент міграції та внутрішніх справ Європейської Комісії. Варто відзначити, що План розвитку міграційної політики ЄС викликав різні оцінки; деякі критики вказують на його недостатню спрямованість на основні причини міграції, такі як бідність і конфлікти в країнах походження [13, с. 55-58].

У 2017 році міграційна політика ЄС була посилена, і на саміті у Брюсселі в жовтні 2017 року було визначено, що держави-члени та інституції ЄС

повинні консолідувати свій підхід до забезпечення повного контролю над кордонами. Тим не менше, вирішення питань міграції залишається складним завданням через «замкнуте коло» в ЄС, що включає протистояння міграційним потокам та дотримання принципів захисту прав мігрантів. Питання солідарності та розподілу відповідальності виникає як ключовий фактор у недостатній ефективності міграційної політики Євросоюзу. У свою чергу подібне ставить під сумнів успіхи Плану розвитку міграційної політики ЄС, який намагається забезпечити єдиноцільний та скоординований підхід до управління міграцією в умовах складної та багатогранної проблеми.

У вересні 2020 року був оголошений Пакт, який призначався для вирішення проблеми на пан'європейському рівні. Незважаючи на деякі досягнення у забезпеченні кордонів та введенні строгіших законів, країни ЄС досі не досягли згоди щодо цього Пакту. У блозі існують значні розбіжності між периферійними країнами, такими як Греція та Італія, які зазнають значного напливу нерегулярних мігрантів, та внутрішніми країнами ЄС, зауважує агентство AP.

Згідно із звітом Reuters, протягом 11 місяців 2023 року в ЄС прибуло 255 000 мігрантів, більшість з яких перетнули Середземне море з Африки, переважно вирушаючи до Італії [15].

Отже, ідея міграційної політики, яку висловила Європейська Комісія, сформульована як «процвітання, солідарність, безпека», була розгорнута в Європейському пакті про імміграцію та притулок. В цьому документі визначено п'ять ключових напрямків у сфері міграції:

- 1) організація легальної імміграції враховуючи пріоритети, потреби та можливості окремих країн, забезпечення інтеграції мігрантів;
- 2) запобігання нелегальній міграції та забезпечення повернення нелегальних мігрантів до країни походження чи транзиту;
- 3) підвищення ефективності прикордонного контролю;
- 4) розбудова європейської системи притулку;

5) поглиблення співробітництва з країнами походження мігрантів з метою забезпечення синергетичної взаємодії між міграцією та розвитком.

Таким чином, важливо зауважити, що діяльність ЄС у сфері міграційної політики націлена на регулювання процесів міграції осіб з держав-членів (внутрішня міграція), а також міграції з третіх країн.

1.3. Правове регулювання правового режиму біженців та мігрантів в Європі

У сфері нормативно-правового регулювання чинним суб'єктом є національні держави та загальноєвропейські інститути. Об'єктом регулювання є міграційні потоки та пов'язані з ними соціально-економічні наслідки.

До універсальних міжнародних принципів та норм, розроблених у сфері регулювання міграції, належать:

- право на вільне пересування та свободу вибору місця проживання;
- заборона висилки;
- неприпустимість дискримінації;
- сприяння возз'єднанню сімей;
- право на судовий захист.

Дані норми закріплені в універсальних міжнародних актах про права людини, наприклад, у загальній Декларації прав людини (1948 р.), у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966 р.) та інші документи.

Так, згідно зі ст. 13 Загальної декларації прав людини кожна людина має право вільного переміщення та вибору місця проживання в межах кожної держави так само, як і кожна людина має право залишити будь-яку країну, включаючи свою власну, і повернутися туди [16].

У Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р. (ст. 12) гарантується право кожного, який законно перебуває на території будь-

якої держави, вільного переміщення в межах цієї території, а також свобода вибору місця проживання в тих же межах. Згідно з документом, ніхто не може бути безпідставно позбавлений права на в'їзд у свою власну країну [17].

Понад те, ст. 5 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, прийнятої на Генеральній Асамблеї ООН (1965 р.), спрямована на забезпечення рівноправності кожної людини у свободі пересування [18].

У ст. 2 Міжнародної конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН (1973 р.), будь-які законодавчі заходи щодо обмеження прав на свободу пересування тих чи інших расових груп визначаються як «нелюдський акт» [19].

Спеціальні норми, що регулюють безпосередньо права мігрантів, закріплені у таких нормативно-правових документах:

- Конвенція про працівників-мігрантів (переглянута 1949 року) № 97;
- Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення № 143 (1975 р.);
- Конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (1990 р.), у якій узагальнено досвід регулювання прав мігрантів.

Наведені вище документи свідчать про те, що до 90-х років ХХ ст. основною тенденцією міжнародної міграційної політики стає боротьба із нелегальною міграцією. Так, якщо Конвенція № 97 орієнтована на регулювання прав легальних мігрантів та забезпечення захисту їх інтересів, то Конвенцією № 143 посилюється регулювання у національних законодавствах країн, що приймають, нелегальних міграційних потоків. У той же час міжнародні норми закріплюють суверенне право держави регулювати в'їзд мігрантів на свою територію, порядок їхнього проживання, зайняття трудовою діяльністю. Тому в ЄС існують свої нормативно-правові механізми, які доповнюють міжнародні декларативні засади загальної застосовної практики.

Основними документами у сфері міграційної політики ЄС є:

– Амстердамський договір (1997 р.) про внесення змін до Договору про Європейський Союз;

– Договір про започаткування Європейських спільнот, який закріпив передачу питань юстиції та внутрішніх справ (візової політики, надання притулку, імміграції) у відання органів Європейського союзу.

Сфери регулювання розподілені наступним чином:

- регіональні акти закріплюють основні стандарти у сфері прав людини;
- регулюють співробітництво держав з питань міграції;
- передбачають створення наднаціональних інститутів у сфері контролю за забезпеченням та дотриманням прав мігрантів.

Проте досі питання регулювання міграційних потоків вирішуються здебільшого лише на рівні національного законодавства конкретної держави.

Основним документом на території ЄС у сфері міграції є Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів (1977 р.) [20]. У ній закріплені основні права трудящих мігрантів. Фактично Європейська конвенція спрямована на забезпечення рівності умов праці та проживання трудових мігрантів у країнах, що приймають. Проте слід враховувати, що документ має рамковий характер, тобто може піддаватися різним доповненням та змінам за бажанням сторін, що її підписали. До того ж, як й інші акти міжнародного права, Конвенція має лише рекомендаційний (не обов'язковий до виконання) характер. При цьому ряд дослідників зазначає, що в останні роки тенденція до наднаціонального регулювання міграційних процесів все ж таки посилюється, особливо у зв'язку з необхідністю боротьби з нелегальною міграцією.

У Регламенті 539/2001 2001 р. «Про встановлення переліку третіх країн, громадяни яких повинні мати візу, та країн, громадяни яких звільняються від віз» регулюються умови в'їзду іноземних громадян до ЄС. Документ також містить загальний перелік країн, громадяни яких зобов'язані мати візу при перетині зовнішніх кордонів держави-члена, а також перелік країн, громадяни

яких звільняються від вимог отримання візи для перебування тривалістю максимально до трьох місяців.

Фактично в цьому документі засновуються так звані чорні та білі списки третіх країн, що, безперечно, є порушенням Конвенції з прав людини (1947 р.), що декларує свободу пересування. Однак саме цей захід дозволив досить ефективно стримувати нелегальну міграцію до країн ЄС, хоча й не дав можливості її повного припинення.

Ще один документ – Директива 2009/50/ЄС (2009 р.) «Про встановлення умов в'їзду та проживання громадян третіх країн для цілей висококваліфікованої роботи», з одного боку, спрямований на боротьбу з нелегальною міграцією, а з іншого – орієнтований на створення більш привабливих умов легального в'їзду та перебування в Шенгенській зоні висококваліфікованих фахівців із третіх країн, зокрема, для таких іммігрантів спрощено порядок возз'єднання з сім'єю, передбачено право дострокового набуття статусу «довгострокового резидента» ЄС, що, безперечно, дає більш широкі можливості для роботи на території Євросоюзу [21]. До документів, які містять прямі обмеження нелегальної міграції, у законодавчій базі ЄС належать:

1. Директива 2002/90/ЄС від 28 листопада 2002 [4], а також Рамкове рішення від 28 листопада 2002 [22].

На основі цих документів до 2004 р. державами-членами було внесено поправки до кримінальних та цивільних кодексів щодо встановлення адекватних санкцій за злочинні дії щодо сприяння проникненню нелегальних мігрантів. Документи містять також вимоги щодо притягнення до відповідальності роботодавців, які використовують нелегальних мігрантів як дешеву робочу силу.

2. Директива 2008/115/ЄС 2008 р. встановлює єдині для всього Євросоюзу правила та процедури щодо повернення нелегальних мігрантів на батьківщину.

Тут, зокрема, формулюються принципи стимулювання добровільного від'їзду, встановлюються мінімальні стандарти утримання нелегальних мігрантів у центрах державної допомоги, а також детально прописуються умови заборони на повторний в'їзд [23].

3. Директивою 2009/52/ЄС від 2009 р. було запроваджено уніфіковані кримінальні та адміністративні санкції у сфері відповідальності роботодавців. Документ фактично заборонив приймати працювати будь-якого нелегального мігранта [24].

Згідно з наведеними вище документами, у Європейському союзі зафіксовано на регіональному законодавчому рівні санкції проти незаконного проникнення іноземних іммігрантів, а санкції кримінальної та адміністративної відповідальності передбачені для роботодавців.

У цьому відношенні до самих нелегальних мігрантів у країнах Європейського союзу дотримуються гуманної позиції та, крім примусової депортації з країни, їм нічого не загрожує.

4 березня 2022 року країни-члени ЄС єдиногolosно впровадили Директиву про тимчасовий захист, автоматично продовживши її на один рік. Комісія вважає, що причини для застосування тимчасового захисту залишаються актуальними. Тому необхідно подовжити тимчасовий захист як відповідь на поточну нестабільну ситуацію, яка на даний момент не створює умов для безпечного та тривалого повернення осіб, що скористалися таким захистом в ЄС.

Від моменту введення в дію тимчасового захисту, що випало на тиждень після розпочаття агресивної війни росії проти України, країни-члени виявили надзвичайну солідарність з українським народом. Вони не лише щиро прийняли українців у своїх країнах, але й активно залучилися, щоб сприяти їхній інтеграції в суспільство [25].

Вперше зазначена Директива була введена в дію 2 березня 2022 року [26] Європейською Радою у відповідь на безпрецедентне вторгнення росії в Україну, аби запропонувати громадянам України, які тікають від війни,

швидко та ефективно допомогу. Використання Директиви наділило громадян України правом звернення за статусом особи, що потребує тимчасового захисту, який наділяє такими правами, як: право на проживання на весь термін захисту; доступ до ринку праці та житла; право на медичну та соціальну допомогу та ін. Тимчасовий захист громадян України наразі триватиме до 4 березня 2023 року із можливістю продовження до трьох років залежно від розвитку ситуації в Україні [27].

На тлі сучасних реалій пропонується розглянути правові режими міграційної політики деяких країн ЄС.

В Німеччині українці мають можливість отримати дозвіл на перебування відповідно до положень Розділу 24 Закону про перебування іноземних громадян (Aufenthaltsgesetz). Такий дозвіл видає відповідне відомство міграційної служби після відповідного звернення. Навіть у тих випадках, коли особа в'їхала до країни за шенгенською візою чи без візи, використовуючи біометричний паспорт, у більшості випадків рекомендується подати заяву на отримання дозволу на перебування відповідно до Розділу 24 Закону про перебування іноземних громадян, оскільки це регулює основні аспекти доступу до системи охорони здоров'я та базового соціального забезпечення.

Згідно з розпорядженням щодо продовження дії дозволів на тимчасове перебування для українців, яке набуло чинності з 1 лютого 2024 року, дозволи на тимчасове перебування з метою тимчасового захисту автоматично продовжуються до 4 березня 2025 року. Такі дозволи видаються та продовжуються відповідно до § 24 абз. 1 Закону про перебування іноземних громадян іноземцям, які прибули до Німеччини внаслідок війни в Україні. Біженцям не потрібно звертатися до відповідного відомства у справах іноземців для продовження терміну дії їхніх дозволів [28].

В Польщі на підставі «Спецзакону» (Закон від 12 березня 2022 року про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території України) легальне перебування громадян України (та визначених членів їхніх сімей), які в період від 24 лютого 2022 року прибули до Польщі у зв'язку з

військовими діями, що ведуться на території України, було продовжено до 4 березня 2024 року, а в окремих випадках – до 31 серпня 2024 року або 30 вересня 2024 року [29].

Основним же документом, яким регулюється процедура отримання тимчасового захисту в Італії є Директива про тимчасовий захист 2001/55/ЄС, затверджена Рішенням Ради ЄС від 04 березня 2022 року. Статус осіб, які скористалися тимчасовим захистом в Італії, включає в себе ряд важливих аспектів. Це включає отримання дозволу на проживання на період тимчасового захисту, можливість працювати, включаючи самозайнятість (відзначимо, що для отримання цього статусу не потрібно чекати 6 місяців, як це може бути в разі отримання статусу біженця). Особи також мають право на доступ до освіти, соціального та медичного забезпечення, а також забезпечення житлом, яке може включати поселення у відповідних центрах або надання засобів для проживання.

Також важливо відзначити, що особи, які користуються тимчасовим захистом, мають право на отримання відповідної інформації про свій статус. Крім того, у них є можливість подати заяву про отримання статусу біженця у майбутньому. Також варто підкреслити, що у них є можливість повертатися в свою країну громадянства у будь-який момент [30].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПІ

2.1. Повноваження та компетенція суб'єктів формування міграційної політики в країнах ЄС

На формування міграційної політики ЄС впливають такі організації як (інформація відображена у додатку Б. Рисунок 2.1 – “Суб'єкти формування міграційної політики в країнах ЄС”).

Відповідно пропонується розглянути кожен орган окремо.

Загальною декларацією прав людини, прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., було схвалено основні документи в галузі вимушеної та трудової міграції, які визначили основні права трудових мігрантів, біженців та членів їхніх сімей.

1. МОП (Міжнародна організація праці) є найважливішим актором у системі ООН, що впливає на регулювання міграції. З ініціативи МОП було прийнято цілу низку конвенцій, які зобов'язують держави-учасниці дотримуватися принципу недискримінації між громадянами та не громадянами в галузі трудових відносин. У Статуті МОП визначено чітку систему контролю за дотриманням державами-учасницями положень, зафіксованих у її конвенціях. Система передбачає регулярне подання доповідей урядами держав-учасниць, а також спеціальні контрольні процедури, що ґрунтуються на розгляді цих доповідей та скарг. Доповіді щодо найважливіших конвенцій, що стосуються основних прав людини у сфері праці, подаються один раз на два роки, а за іншими конвенціями — один раз на чотири роки [31].

МОМ включає 173 країн-членів і ще 8 країн мають статус спостерігачів. Організація має понад 100 регіональних офісів, її Штаб-квартира знаходиться в Женеві (Швейцарія). Сесії Ради МОМ проводяться один раз на рік [32, с. 54-57].

Головними метою та напрямками діяльності Міжнародної Організації з Міграції є ефективне управління міграцією в інтересах всіх включених сторін. Організація активно співпрацює з урядами країн, представляє та захищає інтереси осіб, які обрали міграцію як єдиний доступний спосіб вирішення своїх проблем. Крім того, вона працює над попередженням та протидією негативним явищам у сфері міграції, таким як торгівля людьми, включаючи сексуальне рабство, а також проблеми трудової міграції.

«МОМ працює у чотирьох широких галузях міграційного менеджменту, серед яких:

- міграція та розвиток;
- сприяння міграції;
- регулювання міграції;
- вимушена міграція» [31].

2. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців є агентством системи Організації Об'єднаних Націй, що працює над захистом та підтримкою біженців, сприяючи їхній місцевій інтеграції, добровільному поверненню на батьківщину або переселенню до інших країн. Штаб-квартира УВКБ ООН розташована в Женеві (Швейцарія), а він також має представництва в багатьох столицях та гарячих точках світу. Міжнародний захист є головною метою роботи УВКБ ООН, що означає забезпечення поваги до основних прав людини та гарантування, що ніхто не буде незаконно повернутий до країни, де йому загрожує переслідування.

Агентство було створене Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 4 грудня 1950 року і розпочало свою діяльність у 1951 році. Після завершення Другої світової війни воно надавало допомогу понад мільйону біженців у Європі. УВКБ ООН сприяє укладанню міжнародних угод з питань біженців та відстежує дотримання урядами міжнародного права щодо біженців. 3. Рада Європи – міжнародна організація, яка налічує 46 держав-членів у європейському просторі. Членство відкрите для всіх європейських країн, які підтримують принцип верховенства права та гарантують основні

права та свободи своїм громадянам. Рада Європи займається розгляданням питань, які мають стратегічне значення для її членів, включаючи аспекти попередження злочинності, контролю над зловживанням наркотиками, охорони довкілля, біоетики та регулювання міграції [33].

Організація розробила понад 160 міжнародних угод, конвенцій та договорів, які замінили велику кількість двосторонніх угод між різними європейськими країнами. Одним із визначальних досягнень Ради Європи є Конвенція про захист прав людини і основних свобод, ухвалена в 1950 році, яка є фундаментальним документом для Європейського суду з прав людини.

Важливо наголосити, що Рада Європи, формуючи міграційну та інтеграційну стратегію на засадах поваги до прав людини, демократії та верховенства права, активно сприяє її впровадженню. Мета організації полягає в захисті принципів рівноправ'я, терпимості, недискримінації та ліквідації будь-якої форми дискримінації як у політиці, так і на практиці. Рада Європи прагне до того, щоб міграція сприяла соціальній згуртованості і розвитку як у країнах походження, так і в країнах призначення мігрантів.

Діяльність Ради Європи у галузі міграції можна розглядати як складну систему, яка включає три основні аспекти: управління міграцією, інтеграцію мігрантів та правовий статус мігрантів. Аналізуючи ключові міграційні ініціативи Ради Європи, можна виділити її найхарактерніші риси.

4. Європейська економічна комісія ООН є однією з п'яти регіональних комісій ООН, яка є частиною системи допоміжних органів Економічної і соціальної ради ООН. Заснована в 1947 році за ініціативою Економічної і соціальної ради ООН (ЕКОСОП), її створення мало на меті сприяти розвитку економічної діяльності та зміцненню економічних зв'язків в межах регіону СЕК ООН, а також сприяти взаємодії цього регіону з іншими частинами світу. Ідея створення Європейської економічної комісії виникла в ході співпраці країн антигітлерівської коаліції [34].

5. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) міжнародна організація, що займається пошуком певного об'єкту, людини, сприяє пошукам поліції.

6. Агенство Європейського Союзу із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності, відоме як Європол, є установою правопорядку Європейського Союзу, спеціалізованою на зборі інформації про кримінальні злочини. Основною сферою діяльності Європола є боротьба з тероризмом, незаконною торгівлею зброєю, наркоторгівлею, торгівлею людьми, дитячою порнографією та відмиванням грошей та інші організації.

2.2. Захист кордонів та запобігання нелегальній міграції

Для Європейського Союзу, через відсутність внутрішніх кордонів, регулювання імміграційних потоків на гармонізованій основі має першорядний характер. Незважаючи на всі зусилля держав, міграція насправді починає бути схожою на ринок попиту і пропозиції, що саморегулюється [35. с. 583]. Попри жорстку імміграційну політику, яку проводить більшість держав, нинішня міграційна криза у світі є найбільшою з часів Другої світової війни [36].

Феномен міграції для Євросоюзу аж ніяк не є новим. Потоки мігрантів у ЄС ніколи не припинялися, не кажучи про сучасну ситуацію, коли відстань між країнами суттєво скоротилася. За останніми даними, в ЄС налічується 33,5 млн. мігрантів [37].

Феномен ж нелегальної імміграції з'явився у 70-х роках ХХ ст., коли держави ЄС різко обмежили доступ на європейські ринки праці населення третіх країн. Нелегальна імміграція, з одного боку, тісно пов'язана з

економічним процвітанням ЄС, а з іншого – є джерелом поширення екстремізму, тероризму та наркоторгівлі.

Все більше незаконних іммігрантів потрапляють до країн ЄС східно-середземноморським та західно-балканським маршрутами. Лише за дев'ять місяців 2015 р. ними скористалися 360 та 210 тис. мігрантів відповідно, що у 7 та 4 рази вище за аналогічні показники попереднього року [38]. Основна частина незаконних мігрантів прямує до держав з високим рівнем життя (Німеччина, Великобританія, Швеція), через такі держави, як Греція, Словенія, Угорщина. Для перших міграція є стаціонарною, тоді як для других вона має транзитний характер. Так, до Греції з січня по вересень 2015 р., за оцінкою міжнародної організації з міграції, прибуло 400 тис. нелегалів [39], які потім продовжили свій шлях до більш розвинених країн Європи.

Саме у 2015 р. різко підвищилася кількість випадків незаконного перетину кордонів ЄС, за перші дев'ять місяців збільшившись порівняно з попереднім роком у 2,5 рази із 276 до 700 тис. [40]. При цьому дістатися території ЄС вдається не всім мігрантам. За даними Міжнародної організації з міграції, з початку року в Середземному морі загинуло близько 3000 мігрантів [41]. Усього ж у XXI ст. у Середземному морі загинуло 23 тис. нелегалів [42]. Цього ж року, за даними МВС Німеччини, країни, яка приймають на себе значну частину міграційного потоку, на її територію незаконним шляхом прибуло 220 тис. мігрантів, які надали запит на надання притулку. При цьому уряд країни розраховує, що загалом у 2015 р. буде подано близько 800 тисяч заяв про надання статусу біженця [43], що порівняно з попереднім роком у 4 рази вище [44]. Число мігрантів перманентно збільшується за рахунок вихідців із Сирії та Афганістану. Таким чином, у XXI ст. зростання незаконної імміграції набуло небувалих масштабів.

Слід зазначити, що ЄС має сухопутний кордон із 21 державою. Близько 2/3 зовнішніх кордонів Європейського Союзу з тих чи інших причин можуть вважатися проблемними, оскільки через них пролягають маршрути наркотрафіку, доставки різних видів контрабанди та нелегальної міграції.

Значний вплив незаконних іммігрантів є загрозою безпеці ЄС. Він викликає:

- деформацію соціальної, демографічної, територіальної структур суспільства;
- загострення конкуренції на місцевих ринках праці та житла;
- зіткнення етнічних стереотипів та норм поведінки;
- криміналізацію суспільства;
- виникнення осередків соціальної напруженості;
- зростання ксенофобії та екстремізму;
- зростання захворюваності на соціальні хвороби.

Уряди країн ЄС, які усвідомлюють небезпеку нелегальної імміграції, змушені активніше шукати нові шляхи вирішення цієї проблеми. Говорячи про нелегальну імміграцію, необхідно розуміти, що це комплексний і багатосторонній феномен. Відповідно, політичні заходи, спрямовані на боротьбу з ним, повинні охоплювати широкий спектр політичних сфер, включаючи безпекову політику, зовнішню політику, імміграційну та соціальну. При цьому необхідно розділити феномен незаконної імміграції та відповідні йому політичні заходи на два окремі виміри: зовнішній, що ґрунтується на в'їзді незаконних іммігрантів до держав ЄС, та внутрішній вимір, який ґрунтується на тривалому проживанні незаконних іммігрантів у цих країнах.

До політичних заходів зовнішнього виміру належить прагнення запобігти в'їзду: управління кордонами, візова політика, міжнародна взаємодія. Заходи внутрішнього виміру в основному зосереджені на забезпеченні захисту та прав незаконних іммігрантів, боротьбі з незаконним працевлаштуванням та іншими видами експлуатації, а також їх репатріації.

Серед заходів зовнішнього виміру можна виділити, по-перше, посилення контролю зовнішніх кордонів, що є одним із найдієвіших способів протистояння феномену незаконної імміграції. Країни ЄС використовують на своїх кордонах різні заходи, які відрізняються від традиційних (дротяні

загородження, електрична огорожа, спеціально навчені мобільні прикордонні служби) до більш удосконалених (використання сучасних систем електронного спостереження та біометричних даних) [38].

У рамках удосконалення контролю над кордонами було створено Європейське агентство Фронтекс. Проте слід зазначити недостатнє для нормального функціонування агентства фінансування та обмеженість його повноважень, які зводяться до сприяння застосуванню існуючих методів захисту кордонів. Основна ж функція забезпечення управління кордонами покладена на відповідні органи держав-членів. Таким чином, наступним кроком могло б стати збільшення повноважень Фронтекс та його трансформація на єдину службу з охорони кордонів ЄС.

У рамках боротьби з незаконною імміграцією у 2013 р. також було створено Європейську систему прикордонного спостереження ЄВРОСУР. Одним з ключових елементів даної системи є поділ кордонів на секції та класифікація їх за рівнем ризику, пов'язаного з тією чи іншою секцією в плані незаконної імміграції, контрабанди товарів та іншими видами транснаціональної злочинності.

По-друге, одним із основних інструментів зовнішнього виміру у боротьбі з незаконною імміграцією є загальна візова політика, яка зазнала значного розвитку. А саме, було створено загальний список «чутливих» держав, де існують високі ризики незаконної міграції, щоб на них були накладені візові вимоги [44].

Тим часом, необхідно розуміти, що контроль зовнішніх кордонів, зокрема шляхом стримування хвиль незаконних іммігрантів, є прикладом боротьби з наслідками, а не з першопричинами проблеми.

По-третє, до заходів зовнішнього виміру належить взаємодія з країнами – джерелами незаконної імміграції, яка сприймається до ЄС як один з основних методів підвищення ефективності боротьби з цим викликом. Колаборація з державами-джерелами проводиться у вигляді укладення різних угод, зокрема, про взаємну передачу даних, обмін досвідом, розроблення

спільних планів щодо протистояння незаконній імміграції, проведення колективних операцій. Недолік довіри держав одна одній, існуючі з-поміж них протиріччя позитивно впливають на функціонування злочинних формувань.

Ще одним важливим фактором у боротьбі з нелегальною імміграцією є виявлення та затримання злочинних груп, залучених до транспортування нелегальних іммігрантів. Слід зазначити, що значної частини нелегалів перетинає кордону саме з допомогою.

З метою боротьби з нелегальною імміграцією на початку 2012 р. було створено Європейську мережу з аналізу ризиків, яка є платформою для обміну інформацією між державами-членами.

Роком пізніше уряд Італії, не дочекавшись підтримки ЄС, розпочав фінансування операції «Маре Нострум», у результаті якої було врятовано 150 тис. мігрантів [45]. Щомісяця з бюджету країни на її підтримку йшло 9 млн євро, загалом сума перевищила 114 млн євро [46]. Однак через проблеми з фінансуванням операцію було завершено.

У 2014 р. було розпочато нову операцію під назвою «Тритон», на проведення якої відводилося близько 3 млн євро щомісяця та основним завданням якої стало не порятунок мігрантів, а забезпечення прикордонного контролю. Ця операція стала об'єктом критики з боку ООН та ПАРЄ, що закликають до формування комплексного підходу у вирішенні питань імміграції з більш високим фінансуванням, що включає порятунок мігрантів та боротьбу з перевізниками. У результаті в жовтні 2015 р. було запущено операцію «Софія», метою якої стало руйнування бізнес-моделі незаконного перевезення, мереж торговців людьми в Середземномор'ї та запобігання подальшій загибелі людей на морі [47], а також було збільшено фінансування операції «Тритон» до 120 млн євро на рік.

Тим часом ЄС, починаючи з 2007 р., уже витратив 2 млрд євро на патрулювання зовнішніх кордонів, встановлення на них систем спостереження та зведення стін [48]. До того ж 11 мільярдів євро було виділено на висилку незаконних іммігрантів.

До заходів внутрішнього виміру, які були вжиті з метою боротьби з незаконною імміграцією, відноситься, по-перше, розширення прав та надання низки переваг незаконним іммігрантам, які не забезпечують їх легальним статусом. Вони здебільшого полягають у створенні фінансованих державами притулків та медичному забезпеченні, а також деяких формах освіти.

По-друге, протидія недокументованій праці. Слід зазначити, що існування неформального ринку праці є важливим фактором для незаконної імміграції. Держави-члени погодили план дій на вирішення цієї проблеми. На додаток до превентивних заходів, що вимагають від роботодавців перевірки міграційного статусу громадян третіх країн перед прийняттям їх на роботу та застосування санкцій за порушення ними законодавства, було вжито низку директив. Серед них директива про встановлення мінімальних стандартів щодо санкцій та заходів до роботодавців громадян третіх країн, які незаконно перебувають, передбачають покарання для роботодавців за використання праці незаконних мігрантів. Тим часом оптимізація санкцій за порушення роботодавцями законодавства могла б стати одним із засобів для запобігання подальшій незаконній імміграції.

По-третє, до заходів внутрішнього виміру, вжитих з метою боротьби з незаконною імміграцією, належить репатріація мігрантів. Існує база даних щодо їх повернення на батьківщину, яка враховує рішення держав-членів про висилку та кількість реально відправлених громадян третіх країн. Тим часом кількість рішень про висилку традиційно вища, ніж кількість реально депортованих громадян через те, що після ухвалення рішення про висилку громадяни, які незаконно перебувають на території країн-членів, запитують притулок і, як наслідок, не повертаються на батьківщину. У період із січня по вересень 2015 р. було винесено 397 тис. рішень про висилку. Число ж реально депортованих громадян третіх країн за той же рік становило 156 тис.

Важко оцінити підсумкову ефективність витрат, пов'язаних із заходами, що вживаються з повернення, порівняно з іншими практичними заходами, що вживаються з метою скорочення незаконної імміграції. Однак, незважаючи на

дорожнечу примусових повернень (за останні 15 років державами ЄС, Швейцарії, Норвегії та Ісландії було витрачено 11,3 млрд євро, а середня витрата на депортацію незаконного мігранта коштує 4 тис. євро, половину якого складають транспортні витрати [49]), держави-члени наголошують на важливості існування спеціальних рейсів, що доставляють нелегалів на їх батьківщину. Це гарантує ефективне повернення та справляє ефект стримування на потенційних незаконних іммігрантів.

На сучасному етапі держави ЄС продовжують посилювати імміграційні політики як на національному рівні, так і на наднаціональному. Зокрема, вони посилили своє законодавство, однією з причин подібних дій стало побоювання видатків на соціальні потреби нелегалів, які не сплачують податки та соціальні виплати [50, с. 5-7]. У Франції, наприклад, відповідно до Трудового кодексу країни, штрафи за працевлаштування нелегальних іммігрантів становлять 15 тис. євро та 5 років ув'язнення, а у разі, якщо злочин скоєно організованою групою, покарання збільшується до 100 тис. євро та 10 років. Відповідні показники у Німеччині становлять 50 тис. євро [51].

Хоча країни Південної Європи дещо відстають у цьому питанні, санкції стосовно роботодавців на сьогодні – часто вживаний у всіх національних політиках у сфері незаконної імміграції захід [51]. Так, в Італії санкції щодо роботодавців, які використовують працю незаконних мігрантів, складаються з позбавлення волі на строк від 6 місяців до 3 років та штрафу розміром 5 тис. євро. У Республіці Мальта штраф сягає півтори тисячі євро. Також роботодавці мають здійснити ще низку виплат, серед яких податки та внески до фонду соціального забезпечення, які мають бути сплачені у разі законного працевлаштування громадян третіх країн [51].

Протягом перших десяти місяців 2022 року у Європейському Союзі, за попередніми підрахунками, зафіксовано 275,5 тисяч нелегальних перетинів зовнішнього кордону, що становить зростання на 73% порівняно з аналогічним періодом 2021 року і представляє найвищий рівень з 2016 року. Ці дані, як повідомляє «Європейська правда», базуються на інформації

агентства ЄС із захисту зовнішніх кордонів, Frontex, опублікованої в понеділок.

Тільки у жовтні 2022 року держави-члени ЄС зафіксували близько 36,5 тисяч нелегальних перетинів зовнішнього кордону, що є на 47% більше, ніж у той же місяць минулого року.

Найбільш активним напрямком нелегальної міграції до Євросоюзу залишається західнобалканський регіон: лише у жовтні там було виявлено понад 22,3 тисячі нелегальних мігрантів, що є майже втричі більше, ніж у той же період року тому. У 2022 році в регіоні Західних Балкан зареєстровано найвищу кількість затримань з часу піку міграційної кризи у 2015 році, додає Frontex [52].

Зовнішні кордони ЄС продовжували відчувати збільшений тиск, а кількість нелегальних перетинів стрімко зростала вже другий рік поспіль. За попередніми даними, які були зібрані Frontex, протягом 2022 року на зовнішній кордон ЄС було виявлено 330 000 випадків незаконного перетину, що є на 64% більше у порівнянні з 2021 роком (рис. 2.2). Важливо відзначити, що особи, які пересувалися з України, не були включені у цю статистику, оскільки вони реєструвалися окремо.

Для вирішення ситуації на зовнішніх кордонах, Європейська Комісія продовжувала надавати підтримку прикордонним державам-членам, запропонувавши фінансову допомогу та оперативні заходи у співпраці з агентствами ЄС, міжнародними організаціями та іншими відповідними сторонами [52].

Європейська Комісія представила два плани дій, що включають ряд оперативних заходів для вирішення невідкладних та актуальних проблем вздовж маршрутів у Центральному Середземномор'ї та на Західних Балканах. План дій для Центрального Середземномор'я містить 20 заходів, спрямованих на зменшення нерегульованої та небезпечної міграції, вирішення нових завдань у сфері пошуково-рятувальних операцій та зміцнення солідарності, збалансованої з відповідальністю, між державами-членами. План дій для

Західних Балкан також включає 20 оперативних заходів, що розділені на п'ять основних напрямків з метою зміцнення співпраці у сфері міграції та управління кордонами між ЄС та країнами Західних Балкан, які перебувають у процесі вступу до ЄС [54, с. 11].

Завдяки ефективній роботі інститутів та агентств Європейського Союзу та узгодженій зовнішній політиці вдалося досягти зменшення кількості осіб, які нелегально перетинають Шенгенську зону. Тим не менше, незважаючи на зменшення кількості таких осіб, нелегальна міграція продовжує існувати в ЄС і, таким чином, загрожує безпеці зовнішніх кордонів держав-учасниць Союзу. Очевидно, що для забезпечення захисту Шенгенського простору від нелегальних мігрантів варто продовжувати реалізацію спільної міграційної політики не лише з використанням внутрішніх засобів, а й залучати ресурси третіх держав, які не є членами ЄС. Разом з тим, слід вважати доцільним впровадження вищезазначених методів впливу на ті країни, які не бажають укладати угоди з реадмісії осіб.

Інформація відображена у додатку В. “Рисунок 2.2 - Стастика міграції”.

Станом на 30 вересня 2023 року майже 4,2 мільйона громадян не входять до ЄС, які втекли з України внаслідок російського вторгнення 24 лютого 2022 року, мали статус тимчасового захисту в країнах ЄС.

«Основними країнами ЄС, які приймали бенефіціарів тимчасового захисту з України, були Німеччина (1 194 900 осіб; 28,3% від загальної кількості), Польща (958 655; 23,1%) та Чехія (357 960; 8,8%) (рис. 2.3).»

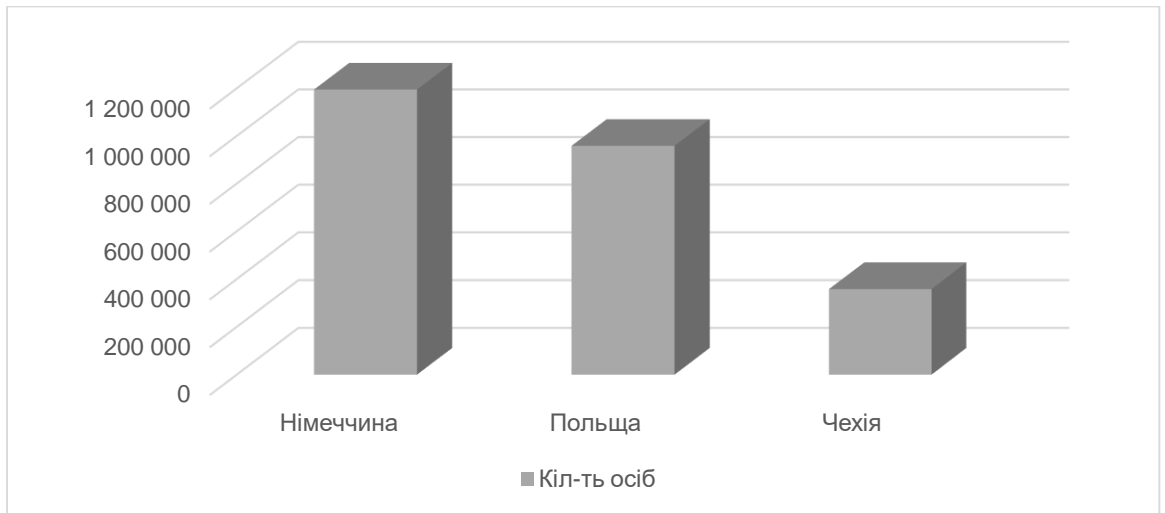

Рисунок 2.3 – Країни ЄС, які приймали бенефіціарів тимчасового захисту з України

Джерело: [55]

«Порівняно з кінцем серпня 2023 року кількість бенефіціарів тимчасового захисту з України в ЄС зросла на 31 920 (+0,8%). Найбільший абсолютний приріст спостерігався в Німеччині (+19 205; +1,6%), Нідерландах (+3 685; +2,8%) та Ірландії (+2 875; 3,2%)» [55].

«З іншого боку, у п'яти країнах кількість осіб, які перебувають під тимчасовим захистом, зменшилася: Чехія (-7 125; -2%), Франція (-2 155; -3,2%), Польща (-1 895, -0,2%), Словенії (-405; -4,6%) і Люксембургу (-10; -0,2%)» [55].

Дані, наведені в цій статті, стосуються надання статусу тимчасового захисту на основі Виконавчого рішення Ради 2022/382 від 4 березня 2022 року, яке встановлює наявність масового притоку переміщених осіб з України внаслідок загарбницької війни росії проти України та має наслідки введення тимчасової охорони. 28 вересня 2023 року Європейська рада погодилася продовжити тимчасовий захист для людей, які втікають від агресивної війни Росії проти України, з 4 березня 2024 року до 4 березня 2025 року.

Порівняно з чисельністю населення кожної країни ЄС, найбільша кількість тих, хто отримав тимчасовий захист на тисячу осіб на кінець вересня 2023 року спостерігалася в Чехії (33,1), Естонії (26,2), Польщі (26,1), Болгарії

(25,8) та Литві. (25,5), тоді як на рівні ЄС відповідний показник дорівнював 9,3 на тис. осіб.

30 вересня 2023 року громадяни України становили понад 98% осіб, які отримали тимчасовий захист. Дорослі жінки становили майже половину (46,5%) бенефіціарів тимчасового захисту в ЄС. Діти становили трохи більше третини (33,7%), дорослі чоловіки становили менше п'ятої частини (19,9%) [55].

Для поліпшення захисту кордонів ЄС від нелегальної міграції рекомендується змінити напрямок міграційної політики, надаючи перевагу використанню більш рішучих обмежувальних заходів. Наприклад, пропонується:

Зміцнити прикордонний контроль шляхом створення нових агентств та консультативних органів в інститутах Європейського Союзу, які будуть відповідальні за охорону зовнішніх кордонів країн-учасниць ЄС на місцях.

Впровадити єдиний міграційний режим, заснований на існуючому договорі між ЄС і Туреччиною, що дозволить налагодити співпрацю з країнами, через території яких пролягають маршрути нелегального перетину кордонів ЄС.

Оптимізувати візовий режим для Шенгенської зони, застосовуючи складнішу процедуру видачі віз громадянам тих країн, які відмовляються укладати договори з ЄС про реадмісію.

Поступово впроваджувати спрощений механізм перетину зовнішніх кордонів країн-учасниць ЄС для осіб, які в'їжджають за допомогою віз або інших законних шляхів, щоб стимулювати легальну міграцію [56, с. 19-20].

Отже, можна виділити такі основні напрями боротьби з незаконною імміграцією в Європі на сучасному етапі:

- посилення законодавства, що регламентує в'їзд та перебування іммігрантів;
- посилення контролю над єдиними кордонами;
- формування єдиної консульської та прикордонної служб;

- розробка загального зведення законів про порядок перетину зовнішніх кордонів та підготовка практичного керівництва для прикордонних служб;
- формування єдиної бази в'їзних віз.

2.3. Перспективи розвитку правового режиму біженців та мігрантів в Європі

Потенційний розвиток правового статусу біженців та мігрантів в Європі розглядається у контексті кількох ключових аспектів. Зокрема, акцент робиться на можливостях вдосконалення системи притулку та імміграції, а також на посиленні заходів для захисту прав та гідного ставлення до цих груп осіб.

Однією з потенційних перспектив є вдосконалення процедур, пов'язаних із наданням притулку, що включає в себе оптимізацію процесу розгляду заяв та скорочення строків очікування на прийняття рішень. У свою чергу, це може виявитися корисним для забезпечення ефективного та справедливого доступу біженців до правового захисту.

Конкретно, оптимізація процедур надання притулку передбачає прискорення обробки та вирішення заяв, що надійшли від осіб, які шукають притулок. Таке може бути досягнуто шляхом вдосконалення адміністративних процесів, впровадження ефективних технологічних рішень та навіть збільшення робочого персоналу, щоб забезпечити швидке та якісне розгляд заяв [57, с. 26-28].

Скорочення строків очікування рішень може важливою мірою полегшити та прискорити процес отримання статусу біженця. Не лише зменшить невизначеність для осіб, які потребують захисту, але й забезпечить їм можливість швидше користуватися правами та захистом, які передбачені міжнародними та національними законами.

Узагальнюючи, удосконалення процедур надання притулку, включаючи оптимізацію розгляду заяв та скорочення строків очікування рішень, сприятиме ефективнішому та більш справедливому забезпеченню правового захисту для осіб, які шукають притулок.

Ще однією перспективою є впровадження механізмів легальної міграції, які мають на меті скорочення нелегальних шляхів перетину кордонів. Створення законних шляхів для міграції може виявитися дієвим інструментом для регулювання потоків мігрантів та зменшення негативних явищ, таких як торгівля людьми.

Впровадження механізмів легальної міграції передбачає розробку та запровадження формальних процедур, що дозволять особам легально перетинати кордони для працевлаштування, навчання чи інших законних цілей. Включає спрощення візових процедур, створення програм міграції для робочої сфери та інші ініціативи, спрямовані на легалізацію пересування осіб через кордон [58, с. 277-279].

Важливим аспектом цієї перспективи є здатність легальних механізмів міграції впливати на подолання проблеми нелегальних шляхів перетину кордонів. Надання законних альтернатив може відвертати осіб від ризикованих та небезпечних шляхів міграції, сприяючи таким чином зменшенню торгівлі людьми та інших негативних явищ.

З іншого боку, країни Європи мають можливість вдосконалити міжнародне співробітництво та розробити спільні стратегії для ефективного вирішення спільних викликів, що виникають у зв'язку з масовою міграцією. Що включає узгодження спільних стандартів та домовленостей, спрямованих на розробку відповідальних та дієвих механізмів щодо прийому біженців та мігрантів.

Вдосконалення міжнародного співробітництва передбачає активний обмін інформацією, координацію зусиль та спільне розроблення стратегій, спрямованих на розв'язання проблем масової міграції. Ключовим елементом є встановлення єдиної спільної платформи, на якій держави можуть

обговорювати та узгоджувати свої підходи до прийому біженців та мігрантів [59, с. 55-56].

Спільні стандарти та домовленості стосовно прийому біженців та мігрантів є необхідним елементом ефективної стратегії. Включає в себе розробку чітких правил і процедур, а також встановлення механізмів оцінки та спільного моніторингу, які допоможуть забезпечити справедливий та гуманний прийом осіб, які потребують захисту чи шукають кращі умови життя.

Загалом, розвиток правового режиму для біженців та мігрантів в Європі може базуватися на забезпеченні їхнього захисту, забезпеченні справедливих умов перебування та підвищенні рівня гарантованих прав у контексті викликів, що виникають у сучасному світі.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження при написанні дипломної роботи можна дійти наступних висновків.

1. У дипломній роботі визначається, що на сучасному етапі розвитку наукових досліджень обрана тема стає особливо актуальною та складною. Загальний аналіз літературних та наукових джерел підтверджує необхідність подальших досліджень у сфері біженців і мігрантів.

Дослідження аспектів правового статусу даних категорій осіб вказує на розбіжності та невизначеності в національних та міжнародних правових рамках. Науковці звертають увагу на потребу гармонізації законодавства, а також визначення ефективних механізмів захисту та підтримки біженців, що відповідали б сучасним викликам глобальної міграції та гуманітарних криз.

Зазначено, що наукові дослідження у цьому напрямку також виявляють проблеми та перешкоди в реалізації прав біженців, зокрема у сферах доступу до освіти, медичного обслуговування, працевлаштування та інших життєвих аспектів. Важливість подальших наукових вивчень полягає у вирішенні питань та розробці рекомендацій для поліпшення законодавчого середовища та практики захисту прав цих осіб.

Було визначено, що теоретико-методологічний підхід у дослідженні міграційної політики країн ЄС дозволив визначити та систематизувати основні теоретичні концепції, які лежать в основі розуміння та аналізу впливу міграції на соціально-економічний та політичний розвиток країн Союзу.

Важливим аспектом є виявлення методологічних підходів до аналізу міграційної політики, що дозволяє ефективно використовувати засоби дослідження та надавати обґрунтовані висновки. Розгляд методів збору та аналізу даних, впровадження статистичних моделей та вивчення прикладів кращих практик сприяють об'єктивності та глибокому розумінню реальних викликів міграційної політики ЄС.

Також, в контексті теоретико-методологічних підходів визначається актуальність обраного підходу для розуміння та прогнозування динаміки міграційних процесів у країнах Європейського Союзу. Дослідження базується на сучасних теоріях та методах, що робить його відповідним та значущим у контексті актуальних викликів міграційної політики.

Відзначаючи важливість теоретико-методологічних засад у дослідженні міграційної політики країн ЄС, висновок наголошує на їхньому визначальному внеску в формування обґрунтованих та дієвих рекомендацій для подальшого вдосконалення стратегій управління міграційними процесами в Європі.

2. У процесі аналізу міграційної політики виявлено, що вона становить складний та багатогранний пласт інструментів та стратегій, спрямованих на регулювання міграційних потоків, забезпечення безпеки та врахування гуманітарних аспектів. Розгляд різноманітних підходів та практик країн ЄС підкреслив різнобарв'я підходів та суперечностей у реалізації міграційних стратегій.

Важливим аспектом виявився аналіз впливу міграційної політики на соціально-економічний розвиток країн ЄС, де дотримання прав та інтеграція мігрантів стали ключовими чинниками для сталого розвитку та формування соціокультурного ландшафту. Проаналізовано виклики та можливості, що виникають з погляду забезпечення справедливості, ефективності та гуманітарних цінностей.

Додатково, в ході дослідження виділено та проаналізовано ключові тенденції та приклади кращої практики, що сприяють розумінню можливостей та перешкод у вдосконаленні міграційної політики. Зазначено, що необхідно враховувати контекстуальні відмінності та динаміку глобальних подій для ефективного управління міграційними процесами.

У висновку підкреслено, що детальний аналіз міграційної політики Європи є важливим етапом для розроблення рекомендацій та стратегій,

спрямованих на вирішення викликів та оптимізацію позитивного впливу міграції на суспільство та економіку Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правові механізми регулювання міграційних процесів : монографія. кол. авт.: Н.П. Бортник, В.С. Канцір, М.М. Сірант, Р.І. Радейко, Т.В. Бачинський; За заг. ред. Н.П. Бортник. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2016. 892 с
2. Алмаші І.М., Алмаші М.М. Еволюція визначення поняття «біженець». *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 2. 2023. С. 63-69
3. Чернега О.Б., Яковенко Ю.В. Міграційна політика ЄС: тенденції формування міграційних потоків та механізми вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22. С.74-79
4. Шамраєва В.М. Основні етапи формування спільної міграційної політики ЄС. *Державне будівництво*. 2009. № 1. С. 25–32.
5. Безпалько Ю.Ю., Шаповал К.О., Наконечна Д.О. Реформа міграційної політики в ЄС: вплив на європейську ідентичність та міжкультурну гармонію. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2023. С. 661-665
6. Population and Migration in the European Union. Ed.by P.Rees. J.Stillwell, A.Convey, M.Kupiszewski. Chichester: John Wiley and Sons. 1996. p. 313
7. Європейський Союз : політика, економіка, право : Навч. посібник. За ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. Львів. 2005. 532 с.
8. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Common Immigration Policy for Europe: Principles, actions and tools (COM(2008) 359 final). URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0359:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 08.03.24)

9. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 276–281.
10. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД. 2018. 472 с.
11. Szymańska J. Strategia Unii Europejskiej wobec kryzysu migracyjnego: priorytety, bariery, efekty. *Studia BAS*. 2017. Т.3, № 51. С. 159–186.
12. European Council Conclusions on Migration, Digital Europe, Security and Defence. Брюссель, 2017. 10 с. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/23920/19-euco-conclusions-migration-digital-defence.pdf> (дата звернення: 08.03.2024).
13. Пак Н. А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2017. Вип. 6. С. 54–57
14. Юськів Б. Н. Криза міграційної системи ЄС як виклик безпеки європейської регіональної системи міжнародних відносин. *Міжнародні відносини*. Серія «Політичні науки». 2017. № 15. С. 17–24
15. Мецола Р. Новий Пакт щодо міграції та притулку запровадить систему розподілу мігрантів серед країн ЄС. *Вебсайт Голос Америки*. Електронний ресурс. URL: <https://www.holosameryky.com/a/novyi-evropeiskyi-pakt-pro-migratsiyu-ta-prytulok/7409961.html> (дата звернення 10.03.2024)
16. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 01.03.24)
17. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 року. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 01.03.24)
18. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: Міжнародний документ від 21.12.1965 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text (дата звернення: 02.03.24)
19. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів: Міжнародний документ від 14.12.1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text (дата звернення: 02.03.24)
20. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів: Міжнародний документ № ETS N 93 від 24.11.1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_307#Text (дата звернення: 04.03.24)
21. Про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн для цілей висококваліфікованої роботи : Директива ради 2009/50/ЄС від 25 травня 2009 року. URL: old.minjust.gov.ua/file/32257
22. Про встановлення ухвали для допомоги незаконному в'їзду, транзиту та перебування: Директива 2002/90/ЄС від 28 листопада 2002 р. URL: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/law_defence/uleg_emmigr.htm???history=0@sample=2@ref=0 (дата звернення: 04.03.2024)
23. On common standards and procedures to be use in Member States for return illegally staying third-country nationals: Directive № 2008/115/EC. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/303109_303174 (дата звернення: 04.03.24)
24. Мінімальні стандарти щодо санкцій та заходів стосовно роботодавців громадян третіх країн за їх незаконного перебування: Директива Європейського парламенту та Ради 2009/52/ЄС від 18 червня 2009

- року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU090093> (дата звернення: 05.03.24)
25. Солідарність ЄС з Україною: Комісія пропонує продовжити до березня 2025 року тимчасовий захист для людей, які рятуються від російської агресії проти України. *Офіційний вебсайт Europa.Commission. 2023.* Електронний ресурс. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_23_4496 (дата звернення 06.03.2024)
26. Наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист: Імплементативне рішення Ради (ЄС) 2022/382. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22006> (дата звернення: 15.03.2024)
27. Харитонов Р. Ф., Шишименко О. І. Міжнародно-правовий захист прав мігрантів у ЄС: сучасний стан. *Південноукраїнський правничий часопис.* № 4. 2022. Ч. 3. С. 87-90
28. Загальні правові положення. *Офіційний вебсайт sachsen.de.* 2024. Електронний ресурс. URL: <https://www.ukrainehilfe.sachsen.de/uk/allgemeine-rechtsvorschriften-7718.html> (дата звернення: 10.03.24)
29. Закон про допомогу громадянам України. *Вебпортал Юридичний портал для біженців з України.* Електронний ресурс. URL: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/закон-про-допомогу-громадянам-україн/> (дата звернення: 12.03.2024)
30. Валенко А. Імміграція до Італії в умовах війни. *Вебсайт Юридична газета онлайн.* 2022. Електронний ресурс. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/immigraciya-do-italiyi-v-umovah-viyini.html> (дата звернення: 12.03.2024)
31. Статут Міжнародної організації з міграції: Міжнародний документ від 19.10.1953 року. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989_001#Text (дата звернення: 10.03.24)
32. Матвієнко В. М., Ковтун О. Ю.. Міжнародна організація у справах міграції. Українська дипломатична енциклопедія. Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ :Знання України, 2004. Т.2. 812 с.
33. Про Раду Європи. *Офіційний вебсайт Офіс Ради Європи в Україні*. 2024. Електронний ресурс. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/the-coe/about-coe> (дата звернення: 10.03.2024)
34. Європейська економічна комісія (ЄЕК) ООН. *Офіційний вебсайт Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві*. 2012. Електронний ресурс. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2607-jevrojejsyuka-jekonomichna-komisija-oon> (дата звернення: 12.03.24)
35. Hansen R. Markets against Politics: Migration, EU Enlargement and the Idea of Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2002. Vol. 28. № 4. С. 600.
36. Addressing the Refugee Crisis in Europe: The Role of EU External Action. URL: http://ec.europa.eu/priorities/migration/docs/com-2015-40_en.pdf. (дата звернення: 13.03.2024)
37. Migration and migrant population statistics. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics (дата звернення: 12.03.24)
38. Frontex Annual Risk Analysis. 2015. URL: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf. (дата звернення: 15.03.2024)
39. Two Years on from Lampedusa Tragedy, IOM Reflects on Mediterranean Deaths. URL: <https://www.iom.int/news/two-years-lampedusa-tragedy-iom-reflects-mediterranean-deaths> (дата звернення: 12.03.24)

40. 710 000 migrants entered EU in first nine months of 2015. URL: <http://www.frontex.europa.eu/news/710-000-migrants-entered-eu-in-first-nine-months-of-2015-NUiBkk>. (дата звернення: 16.03.2024)
41. Migrant Fatalities Worldwide. URL: <http://missingmigrants.iom.int/en/latest-global-figures>.
42. Italy's costly, deadly battle with migrant traffickers. URL: <http://www.euronews.com/2015/01/02/italy-s-costly-deadly-battle-with-migrant-traffickers>. (дата звернення: 13.03.24)
43. One Syrian family finds their problems are not over in Germany. URL: <http://www.euronews.com/2015/09/25/one-syrian-family-finds-their-problems-are-not-over-in-germany>. (дата звернення: 13.03.24)
44. Migrant crisis: Migration to Europe explained in graphics. URL: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911> (дата звернення: 15.03.24)
45. Mediterranean crisis: UN welcomes EU measures on migrants, urges more comprehensive action. URL: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50677#.Vi3uJSa9Gho> (дата звернення: 15.03.24)
46. Italy ignores pleas, ends boat migrant rescue operation. URL: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refdaily?pass=52fc6fbd5&id=54571e8b8>. (дата звернення: 20.03.24)
47. EUNAVFOR Med: EU agree to start the active phase of the operation against human smugglers and to rename it «Operation Sophia». URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/09/28-eunavfor>. (дата звернення: 20.03.24)
48. EU turning into 'Fortress Europe', Amnesty warns. URL: <http://www.euronews.com/2014/07/09/eu-turning-into-fortress-europe-amnesty-warns> (дата звернення: 20.03.24)

49. Fortress Europe: The Billion Dollar Machine That Keeps Migrants at Bay The Migrants Files. URL: <http://www.news.vice.com/article/fortress-europe-the-billion-dollar-machine-that-keeps-migrants-at-bay>. (дата звернення: 21.03.24)
50. Boswell C., Straubhaar T. The illegal employment of Foreign workers. *Intereconomics*. 2004. Jan. Vol. 39. № 1. С. 5-7
51. Ad-Hoc Query on penalties and sanctions for employing illegal workers. URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/ad-hoc-queries/illegal-immigration/530_emn_ahq_penalties_for_employing_illegal_workers_05march2014_wider_dissemination.pdf. (дата звернення: 1.04.2024)
52. Нелегальна міграція в ЄС зростає до рекордного з 2016 року рівня. *Вебсайт Європейська правда*. 2022. Електронний ресурс. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/14/7150640/> (дата звернення: 1.04.2024)
53. Звіт про ситуацію у сфері надання притулку, 2023
54. Річний звіт про ситуацію у сфері надання притулку у Європейському Союзі. Підсумковий звіт. 2023. Електронний ресурс. URL: [https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-07/2023 Asylum Report Executive Summary UK 1.pdf](https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-07/2023%20Asylum%20Report%20Executive%20Summary%20UK%201.pdf) (дата звернення: 20.03.2024)
55. 4.2 million people under temporary protection. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231110-1> (дата звернення: 21.03.24)
56. Асірян С. Р., Гайдук Н. І. Захист кордонів європейського союзу від нелегальної міграції та шляхи його вдосконалення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. № 9(49). 3 т. 2018. С. 18-21

57. Шамраєва В.М. Основні етапи формування спільної міграційної політики ЄС. *Державне будівництво*. 2009. № 1. С. 25–32
58. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. *Міжнародне право*. 2021. № 1. С.276-281
59. Пак А. К. Проблеми міграційної політики європейських країн і шляхи їх вирішення. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2017. № 6. С. 54-57.
60. Томіліна Ю. Є. Окремі аспекти формування теорії міжнародних відносин. / *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Чернігів, 05 листоп. 2021 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2021. С. 427-433.

ДОДАТКИ

Додаток А. Причини виникнення міграції

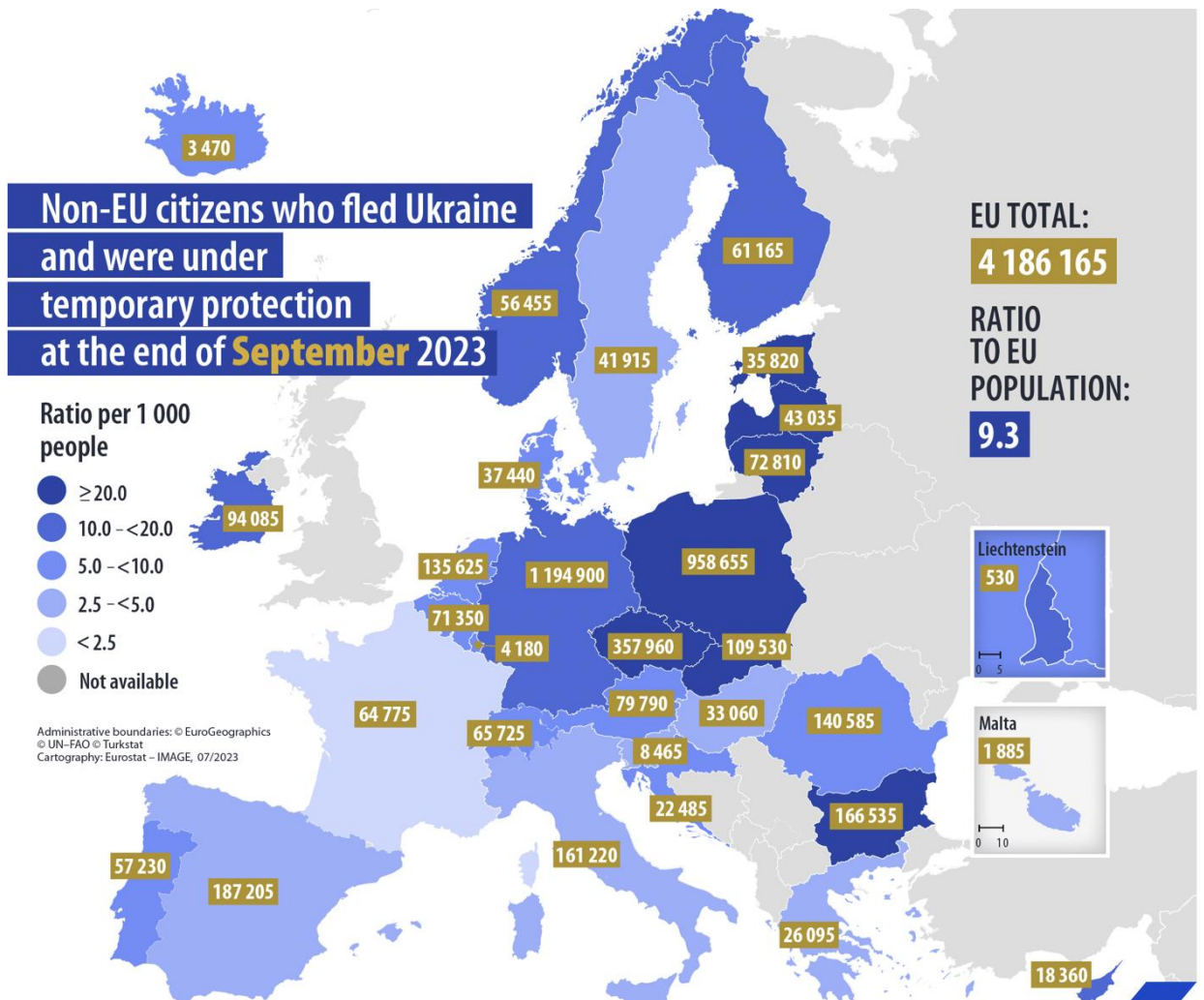
№	Чинник	Характеристика
1	2	3
1	Економічні чинники	низькі заробітні плати, високі рівні безробіття, економічна нерівність, невдовольючі умови проживання та економічна нестабільність у країні походження.
2	Політичні впливи	переслідування, конфлікти, війни, відсутність свободи та демократії, політична нестабільність чи обмеження свободи висловлення політичних переконань.
3	Соціальні чинники	низький рівень освіти, обмежені можливості отримання кваліфікованої роботи, обмежений доступ до медичної допомоги та інших соціальних послуг, голод, дискримінація за ознаками раси, національності, етнічності, походження, гендерної ідентичності та/або вираження, сексуальної орієнтації тощо.
4	Культурні аспекти	культурний шок, труднощі у пристосуванні до іншої культури, відсутність спільної мови, релігійні обмеження.
5	Інші фактори	природні катастрофи, що загрожують здоров'ю та життю людини, зміни клімату, географічні обмеження, нелегальна торгівля людьми та інше.

Джерело: [5, с. 662-663]

Додаток Б. Суб'єкти формування міграційної політики в країнах ЄС

Додаток В. Статистика міграції

Джерело: [55]